

ALINA DOROSZEWSKA, HANNA LEWICKA

BIBLIOTEKA POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO W LATACH 1971—1985

LIBRARY OF POLISH BOTANICAL SOCIETY IN THE YEARS 1971—1985

Biblioteka Polskiego Towarzystwa Botanicznego (założona w 1923 r.) mieści się przy Al. Ujazdowskich 4 w Warszawie. W 1952 r. PTB uzyskało lokal na pierwszym piętrze budynku Ogrodu Botanicznego UW, w którym Biblioteka otrzymała 2 pokoje. Od tego czasu sytuacja lokalowa nie zmieniła się, natomiast znacznie wzrósł księgozbiór.

Biblioteka PTB gromadzi książki, czasopisma, odbitki i broszury z dziedziny botaniki uzupełnione wybraną literaturą z nauk pokrewnych. Wszystkie nabytki są na bieżąco katalogowane i włączane do księgozbioru. Zawartość zbiorów wykazywana jest przez katalogi alfabetyczny i rzeczowy wydawnictw zwartych tj. książek, odbitek i broszur, oraz katalog alfabetyczny czasopism.

W 1978 roku przybyły w darze z Instytutu Podstaw Informatyki PAN trzy biurka i dwie szafy biblioteczne, dzięki czemu po przemeblowaniu w jednym z pokoi wyodrębniono część na czytelnię z czterema miejscami do pracy, co przyczyniło się do wzrostu czytelnictwa w następnych latach.

Biblioteka otwarta jest dla czytelników codziennie oprócz sobót, niedziel i świąt w godzinach 9 do 15, a w czwartki od 9 do 18 (ryc. 1). Wszyscy zainteresowani mogą korzystać z księgozbioru na miejscu, członkom Towarzystwa przysługuje prawo wypożyczania na zewnątrz. Biblioteka PTB wypożycza swoje zbiory innym bibliotekom, również pośredniczy w wypożyczaniu książek i czasopism z innych bibliotek krajowych na potrzeby członków Towarzystwa.

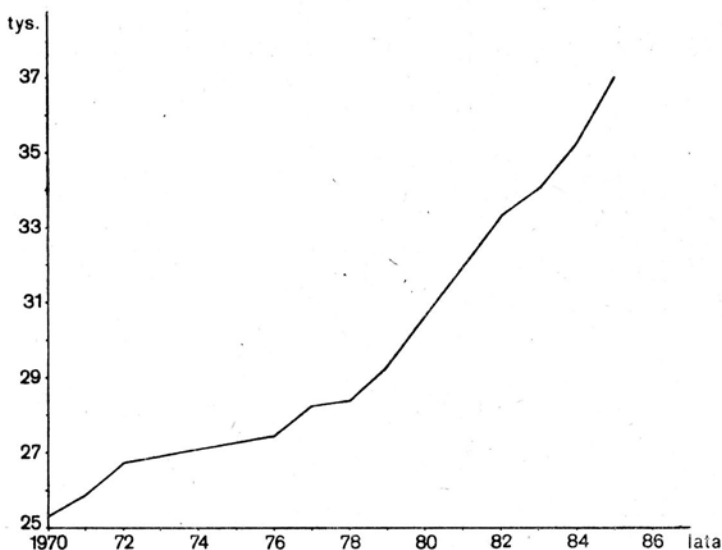
Czytelnictwo i wypożyczenia w ciągu ostatnich lat wykazują raczej niewielkie wahania. W ciągu ostatnich 15 lat odwiedziło czytelnię od 300 do 600 osób rocznie, korzystając na miejscu z około 1000 do 1500 pozycji bibliotecznych tj. książek, czasopism, odbitek i broszur liczonych razem. Członkowie Towarzystwa wypożyczają rocznie ponad 200 pozycji, a wypożyczenia międzybiblioteczne wynoszą około 100. Ogółem wypada rocznie około 2000 wypożyczeń, co jest dużo ze względu

Ryc. 1. Czytelnia Biblioteki PTB Fot. M. Lipka

na specyficzny charakter Biblioteki. W zbiorach Biblioteki jest wiele pozycji, które wg danych Biblioteki Narodowej są jedynymi egzemplarzami w kraju, a to z kolei jest przyczyną stosunkowo dużej ilości wypożyczeń międzybibliotecznych, Biblioteka bowiem nie dysponuje kserografem.

W ciągu ostatnich 15 lat zbiory Biblioteki wzrosły prawie o 50% poprzedniego stanu. Jak pisał prof. dr M. Kostyniuk (1972) stan księgozbioru na 31 X 1969 roku wynosił ogółem 25 000 pozycji bibliotecznych, a w grudniu 1985 roku ilość ich przekroczyła 37 000. Wzrost księgozbioru w kolejnych latach przedstawia ryc. 2; jak widać na wykresie w początkowych latach 70-tych rocznie przybywało po kilkaset pozycji bibliotecznych. W latach 80 wpływy do Biblioteki znacznie wzrosły osiągały przeszło 1500 pozycji w roku. W znacznej mierze zależało to od uzyskanych w danym roku darów, a w szczególności licznych odbitek, przykładem może być rok 1985.

Ryc. 2. Wzrost księgozbioru w latach 1971—1985

Największy wpływ nabytków uzyskuje Biblioteka drogą wymiany wydawnictw PTB, następnie z darów, zakupów i prenumeraty niektórych czasopism. W tabeli I przedstawione są dane liczbowe wpływu książek, czasopism, odbitek i broszur, które w ciągu ostatnich 15 lat uzyskała Biblioteka z różnych źródeł. Jak z zestawień wynika, książek, odbitek i czasopism najwięcej wpłynęło z wymiany, chociaż w odbitkach poważną pozycję stanowią również dary. Razem, w omawianym okresie przybyło 11 702 pozycji bibliotecznych. Prowadzona przez Bibliotekę wymiana wydawnictw, zwłaszcza zagraniczna jest głównym źródłem nabytków i z niej czerpie Biblioteka największe wpływy. Tabela II przedstawia dane liczbowe obrazujące wpływ wydawnictw z wymiany w kolejnych latach 1971—1985. Opóźnienia wydawnicze niektórych periodyków PTB w ostatnich latach, a w szczególności Rocznika Dendrologicznego, niekorzystnie odbiły się na prowadzonej wymianie, pomimo to Bibliotece udało się dotąd utrzymać cenniejsze kontakty. Spadek ilości kontrahentów w latach 70 i później wynika stąd, że co parę lat eliminuje się insty-

TABELA I

Wpływ pozycji bibliotecznych uzyskanych z różnych źródeł w ciągu ostatnich 15 lat od 1971 r. do 1985 r.

	Wymiana	Zakup i prenumerata	Dary	Razem
Książki	1003	152	455	1610
Odbitki i broszury	3073	0	2332	5405
Czasopisma w vol.	3709	337	641	4687
Razem	7785	489	3428	11702

Wydawnictwa otrzymane w ramach wymiany za czasopisma PTB
(wydawnictwa polskie wliczone do rubryki KDL)

Rok	Ilość kontrahentów	Książki		Tytuły czasopism		Odbitki i broszury	
		KK	KDL	KK	KDL	KK	KDL
1971	404	25	40	245	138	117	0
1972	401	7	20	216	165	468	6
1973	419	14	31	242	148	177	26
1974	398	7	26	260	157	219	2
1975	415	17	33	310	173	131	0
1976	382	7	25	316	181	67	7
1977	392	15	32	263	132	262	2
1978	322	16	35	253	108	100	1
1979	312	19	39	241	102	109	45
1980	324	43	56	253	97	148	1
1981	327	115	39	360	108	155	1
1982	315	57*	45	256	96	198	16
1983	318	22	47	199	70	287	8
1984	326	49	44	196	94	228	23
1985	331	42	36	221	94	253	16

TABELA III

Ilość kontrahentów krajowych i zagranicznych z rozbiem na obszary płatnicze
(KK i KDL)

Rok	Kontrahenci		Kontrahenci zagraniczni	
	zagr.	pol.	KK	KDL
1983	306	12	224	82
1984	314	12	232	82
1985	319	12	235	84

tucje, z którymi wymiana jest nieopłacalna, natomiast nawiązuje się nowe wartościowe dla Biblioteki kontakty. Znaczna większość kontrahentów, z którymi prowadzona jest wymiana pochodzi z krajów zachodnich (tab. III), w związku z czym Biblioteka otrzymuje rocznie tą drogą, ze strefy dolarowej, ponad 200 bieżąco wychodzących tytułów czasopism i większość odbitek. Dopływ książek z wymiany przedstawia się różnie, w poszczególnych latach przeważają książki pochodzące z jednej lub drugiej strefy płatniczej (tab. II). Obecnie szczególne znaczenie ma możliwość uzyskania książek z krajów zachodnich drogą wymiany, jest to bowiem, przy ograniczeniach dewizowych, jedyne realne źródło nowości. W latach 50 wymiana prowadzona przez Bibliotekę była niekorzystna jak relacjonował prof. M. Kostyniuk (1972). Pewną poprawę przyniosło rozszerzenie działalności wydawniczej PTB w latach 60. Od tego czasu wiele się zmieniło i obecnie sytuacja przedstawia

się zupełnie inaczej, Biblioteka PTB nie musi zabiegać o kontrahentów, ma już od lat nawiązane liczne umowy. Wymiana od dawna nie jest deficytowa, a wręcz opłacalna. Wskazuje na to ilość książek i czasopism otrzymywanych z wymiany w ciągu ostatnich 15 lat (tab. II). Wartość publikacji otrzymywanych rocznie tą drogą z różnych krajów w przeliczeniu na złotówki przewyższa koszt wysyłki i zakupu wydawnictw PTB wysyłanych w zamian, przy czym znaczna większość otrzymywanych wydawnictw pochodzi ze strefy dolarowej. Bez prowadzenia wymiany Biblioteka nie mogłaby uzyskać 310 tytułów bieżących czasopism zagranicznych jakie obecnie wpływają. Z wydawnictw PTB wysyłanych na wymianę największe zapotrzebowanie jest na *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* i na *Monographiae Botanicae*.

Prenumerata czasopism i zakup książek z krajów zachodnich są stale ograniczane. Do 1985 roku Biblioteka prenumerowała 4 tytuły czasopism ze strefy dolarowej, a w roku 1986 otrzymywać będziemy tylko trzy. Od roku 1981 wstrzymane zostały zamówienia importowe z krajów kapitalistycznych, co pozbawiło Bibliotekę możliwości zakupu najnowszych wydawnictw zachodnich. Zakup tych książek za złotówki w kraju jest obecnie prawie niemożliwy. Wpływa na to zarówno brak ich na rynku jak i wygórowane ceny (ok. 5000 zł za jedną pozycję).

Dary stanowią w Bibliotece znaczną część nabytków, wpływają co roku w mniejszej lub większej ilości, są to zarówno książki, odbitki jak i czasopisma. Niejednokrotnie ofiarowany Bibliotece pojedynczy tom czy zeszyt danego czasopisma uzupełnił jego braki. Większość darów pochodzi od członków Towarzystwa, którzy nadsyłają nie tylko swoje publikacje, ale także i inne wydawnictwa z prywatnych zbiorów. Stale napływają dary z Działu Wymiany Centralnej Ośrodka Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN. Wśród hojnych ofiarodawców ostatnich lat należy wymienić prof. dr. Jakuba Mowszowicza, który w 1980 roku ofiarował Bibliotece wszystkie swoje publikacje: książki, artykuły, recenzje itd., razem 67 oprawnych tomów. Specjalnie wartościowym i cennym darem jest „Encyclopedia of Plant Physiology” przekazana Bibliotece przez prof. dr. Tomasza Wodzickiego; nadeszło już 23 tomy tej encyklopedii, a następne w miarę ich ukazywania się, będą kolejno nadchodzić. W 1985 roku prof. dr. Piotr Strebeyko ofiarował 704 odbitki i broszury wraz z pudłami do ich przechowywania. Wszystkie te dary są bardzo cenne dla Biblioteki, biorąc pod uwagę ograniczenia budżetowe i trudności w uzyskiwaniu literatury zwłaszcza zagranicznej.

W ostatnich latach został przeprowadzony, na koszt Uniwersytetu Warszawskiego, gruntowny remont wszystkich pomieszczeń bibliotecznych. W związku z tym cały księgozbiór został oczyszczony i ułożony na nowo. Zakończono zaległe prace nad inwentaryzacją i skatalogowaniem odbitek i broszur; obecnie napływające odbitki i broszury podobnie jak inne nabytki opracowywane są na bieżąco. Zakończono również prace nad włączeniem do Biblioteki dawnego księgozbioru Sekcji Dendrologicznej PTB, oraz botanicznej części księgozbioru byłego Towarzystwa Ogrodniczego. Po zakończeniu tych prac Biblioteka wyrównała wszelkie zaległości w opracowaniu zbiorów.

Dla ułatwienia członkom Towarzystwa korzystania ze zbiorów, prowadzone

są prace nad przygotowaniem do druku katalogu czasopism zagranicznych Biblioteki PTB. Zgodnie z zaleceniami Ministra Kultury i Sztuki co jakiś czas zbędne wydawnictwa i dublety były przekazywane bezpłatnie do innych bibliotek w kraju. Ponadto Biblioteka prowadzi sprzedaż egzemplarzy archiwalnych wydawnictw PTB i wysyłkę wydawnictw PTB do członków honorowych Towarzystwa. Są to prace pozabiblioteczne wykonywane zwyczajowo.

Funkcje bibliotekarza Towarzystwa pełnił w omawianym okresie początkowo prof. dr Mikołaj Kostyniuk do dnia 6.10.1975 r. Po jego śmierci opiekę doraźną nad Biblioteką przejęła z ramienia Zarządu Głównego PTB prof. dr Alina Skirgiełło. Następnymi bibliotekarzami były kolejno: doc. dr Alina Doroszevska (1.01.1976—13.09.1977), dr Janina Andrearczyk (13.09.1977—5.09.1983), doc. dr Alina Doroszevska (od 5.09.1983).

Pracownicy etatowi Biblioteki: Janina Szymańska, bibliotekarz (1.05.1954, a od 1.04.1976 do 31.12.1978 pracowała na $\frac{1}{2}$ etatu); Wanda Raciborska, bibliotekarz i kierownik Biblioteki (1.02.1970—30.09.1975); Janina Sópłowska, bibliotekarz (1.12.1975—31.12.1978 na $\frac{1}{2}$ etatu); Maria Chrzászczewska, mł. bibliotekarz (11.01.1979—15.08.1979); Hanna Lewicka, st. bibliotekarz i kierownik Biblioteki (od 1.09.1976); Grażyna Szymańska, bibliotekarz (od 1.09.1979); Władysława Idzikowska, woźna (od 1.08.1972 na $\frac{1}{2}$ etatu).

Stan obecny Biblioteki i jej potrzeby

Biblioteka PTB jest jedną z najbogatszych bibliotek botanicznych w kraju. Jej księgozbiór przekroczył w grudniu 1985 r. 37 000 pozycji bibliotecznych. Szczególną wartość stanowi zbiór czasopism liczący 748 tytułów, z tego 327 wpływających na bieżąco. Wiele z nich jest jedynymi egzemplarzami w kraju, a co za tym idzie, są one specjalnie cenne. Dzięki tak licznym czasopismom zagranicznym Biblioteka PTB może dostarczyć bardzo szerokiej informacji o osiągnięciach botaniki w wielu krajach (53) na świecie. Ten bogaty zbiór aktualnych zagranicznych czasopism utrzymuje Biblioteka dzięki prowadzonej z dużym nakładem pracy wymianie wydawnictw PTB. Przy obecnych ograniczeniach dewizowych ma to szczególną wartość. Jednakże wielu cennych książek i czasopism nie można uzyskać drogą wymiany, a ograniczenie zakupów dewizowych uniemożliwia ich nabycie. Taka sytuacja przynosi Bibliotece duże straty, będą one nie do odrobienia w przyszłości. Nieustabilizowany budżet, ograniczenia finansowe przy jednoczesnych zwyżkach cen, ogromnie utrudniają zakup nowych wydawnictw i uniemożliwiają normalne prowadzenie Biblioteki.

Lokal zajmowany przez Bibliotekę już od dawna jest zbyt ciasny, o czym pisał prof. dr M. Kostyniuk przed 15 laty. Obecnie, przy znacznym wzroście księgozbioru, zostały już wyczerpane wszystkie rezerwy miejsca. Księgozbiór jest stłoczony w dwu pokojach, na korytarzu stoją szafy z odbitkami i częścią zbioru czasopism. Szafa z magazynem podręcznym stoi w pokoju redakcyjnym, a magazyn wydawnictw PTB należący do Biblioteki, dzięki uprzejmości p. mgr Anny Gajewskiej

ulokowany został w jej piwnicy. Biblioteka nie dysponuje innym pomieszczeniem, chociaż piwnica nie jest odpowiednim miejscem do przechowywania czasopism.

W pokoju przeznaczonym na czytelnię odbywa się okresowe szykowanie i pakowanie wydawnictw PTB przeznaczonych na wymianę. W tym czasie korzystanie z Biblioteki na miejscu jest bardzo utrudnione.

Do prawidłowego funkcjonowania Biblioteki konieczne jest powiększenie zajmowanego przez nią lokalu, uzyskanie bardziej odpowiedniego pomieszczenia na magazyn i ekspedycję czasopism. W przyszłości gdy miną ograniczenia dewizowe niezbędnym będzie uzupełnienie powstałych braków i zakup tych cennych wydawnictw, których nie możemy otrzymać z wymiany.

ŹRÓDŁA

- [1] Archiwum Biblioteki PTB za lata 1970—1985.
- [2] Kostyniuk M. — Zarys historii Biblioteki Polskiego Towarzystwa Botanicznego. 50 lat Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Monografie z dziejów nauki i techniki. Tom 78, 1972 Wrocław, s. 29—36.
- [3] Protokoły z walnych zgromadzeń PTB w latach 1977, 1983.
- [4] Sprawozdania roczne z działalności Biblioteki PTB za lata 1970—1985.

Doc. dr habil. Alina Doroszevska, Hanna Lewicka
Ogród Botaniczny UW, Biblioteka PTB
Al. Ujazdowskie 4, 00-478 Warszawa